

تربیت شهروندی

(مبانی، رویکردها و سیر جامع نظریه‌ها)

مؤلفین:

کاظم منافی شرف آباد

(دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی)

الهام زمانی

علی مهدوی خواه

سرشناسه	: منافی شرف‌آباد، کاظم، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: تربیت شهروندی (مبانی، رویکردها و سیر جامع نظریه‌ها) / مؤلفین: کاظم منافی شرف‌آباد، الهام زمانی، علی مهدوی‌خواه.
مشخصات نشر	: تهران: سبز رایان گستر، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۷ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۵۷-۴۳-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: شهروندان - راهنمای آموزشی
شناسه افزوده	: زمانی، الهام، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: مهدوی‌خواه، علی، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره	: ۹HT / م ۴۸ت ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۷۶-۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۷۲۱۶۲

ناشر: سبز رایان گستر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۵۷-۴۳-۸

نوبت چاپ: اول

تعداد صفحه: ۲۳۷

تاریخ نشر: ۱۳۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ عدد

قیمت: ۱۰۵۰۰ تومان

آدرس: خیابان شهید مدنی - ایستگاه حسینی - کوچه مرادی پ ۲۸

تلفن: ۷۷۵۶۶۰۴۹

پیشگفتار

شهروندی از بنیادی‌ترین ایده‌های اجتماعی است که به منظور کمک به شناخت بهتر جامعه، روابط درونی آن و هدایت کن‌ها و رفتارها به وجود آمده است. این مفهوم، مانند هر مفهوم دیگر، در بستر تاریخی-اجتماعی و درون شبکه‌های مفهومی، محتوا و معنای خود را آشکار ساخته و سیر تحولی خود را داشته است. در این راستا، جوامع در هر دوره از زمان، متناسب با مقتضیات خود از افراد عضو جامعه خویش، مطالبات معینی دارند که از ذات زندگی اجتماعی آن‌ها سرچشمه می‌گیرد لذا در پرتو مجموعه فعالیت-های هدفمند و سنجیده‌ی اجتماعی سعی بر آن دارند که فرد مورد پسند خود را به عنوان شهروند امروز و فردا مجهز به مهارت‌هایی خاص نماید که او بتواند در عرصه‌ی زندگی فردی، اجتماعی، اقتصادی و فنی خویش نقش مؤثرتری ایفا کند.

شهروندی یک فرآیند مربوط به تمام عمر است، لذا همه‌ی افراد در تمام طول زندگی خود نیازمند آموزش‌های مناسب با شهروندی در مراحل گوناگون زندگی هستند. این امر زمانی جامعه عمل می‌نویسد که فضای آموزشی جامعه، فضای دموکراتیک به خود بگیرد و این امر مگر به شرط استقرار نظام سیاسی مردم‌سالار که در آن افراد خود را در مقابل جامعه، مسئول و برای عمل به وظایف شهروندی و در نتیجه برخورداری از حقوق مترتب بر آن آزاد ببینند. در این فضای دموکراتیک، دانش‌آموزان نیازمند آن هستند که در زمینه‌های اخلاقی، رشد اجتماعی و دانش و درک درست و عینی از جهان، آموزش ببینند. در تمام تصمیم‌گیری‌های مربوط به خودشان در خانه، مدرسه و اجتماع مشارکت کنند و به عنوان یک شهروند، به صورتی فعال در مناسبات اجتماعی متناسب با احوال خودشان قرار گیرند.

تربیت شهروندی، فرآیندی است که فرد انسانی را برای ریسش آگاهانه، مسئولانه، خلاقانه، قانون‌مدارانه و ارزش‌مدارانه در جامعه آماده می‌کند و در این صورت فرد در عین مشارکت فعالی که در زندگی اجتماعی و نهادهای جمعی دارد، ارزش‌های اخلاقی و هنجارهای فرهنگی جامعه را در خود درونی کرده، در راستای اصلاح و پیشرفت فرهنگ جامعه تلاش می‌کند و نسبت به مسائل و مشکلات جامعه احساس مسئولیت دارد. از این رو، تربیت شهروندی شامل یادگیری دانش، ارزش و مهارت‌هایی است که با ماهیت و شیوه‌های اداری یک نظام مردم‌سالار و مشارکتی هم‌خوانی و ارتباطی دارد و عملاً به عنوان وسیله‌ای برای پرورش احساس تعلق به جامعه و داشتن هدفی در زندگی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

نظام آموزش و پرورش یک کشور نقش اساسی در تربیت شهروندان آن جامعه و آموزش و توسعه حقوق انسانی دارد. اگرچه شکل‌گیری و رشد شخصیت افراد یک جامعه الزاماً وابسته به تعلیم و تربیت نیست با این حال بخش اعظمی از رشد فردی و اجتماعی افراد توسط نهاد رسمی آموزش و پرورش صورت می‌گیرد. آموزش و پرورش باید فرصت‌هایی را برای فراگیران تدارک می‌بیند تا بتواند ارزش و نگرش‌های مختلف را از دیدگاه‌های متفاوت مورد آزمون قرار دهند. این که شهروندان بتوانند از نقش خود آگاهی یافته و به آن ارج نهند و نیز مشارکتی فعال در مصالح ملی داشته باشند، دلیل محکمی بر این موضوع است که نظام آموزش و پرورش باید به تربیت شهروندی کودکان و نوجوانان بپردازد.

کتاب حاضر که با هدف آشنایی خوانندگان با مباحث مرتبط با تربیت شهروندی نگارش یافته است، حاصل مطالعه و بررسی منابع داخلی و خارجی بی‌شمار مرتبط با شهروندی است که در تلاش بوده است تا ضمن بیان جامع و کامل مفهوم شهروندی و ابعاد، رویکردها و سایر مباحث مرتبط با آن، به بررسی سیر جامع نظریه‌های شهروندی از زمان باستان تا دوره پسمدرن و دیدگاه‌های نظریه‌پردازان شاخص هر یک از این دوره‌ها پرداخته و در ادامه مبانی بنیادی تربیت شهروندی شامل؛ مفاهیم، ضرورت، اهداف، ابعاد و رویکردهای تربیت شهروندی به بحث گذارده و در پایان نقش نظام آموزش و پرورش در تربیت شهروندی؛ آراء و دیدگاه‌های اندیشمندان در این حوزه و تجارب برخی از نظام‌های آموزشی در تربیت شهروندی، مورد بررسی قرار داده است. کتاب حاضر در چهار فصل ذیل، تهیه و تنظیم یافته است:

فصل اول، مبتنی بر مباحثی پیرامون شهروندی است. در این فصل، ابتدا به بررسی مفهوم شهروند، شهروندی و ویژگی‌های آن، تعریف شهروندی از دیدگاه اندیشمندان و صاحب‌نظران پرداخته شده و در ادامه نیز اهمیت و جایگاه شهروندی، گذری بر جایگاه شهروندی در دوران تاریخی ایران، رویکردهای شهروندی، انواع شهروندی، مؤلفه‌های شهروندی، ابعاد شهروندی، ویژگی‌های شهروند مطلوب و مفاهیم شاخص مرتبط با مبحث شهروندی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم نظریه‌های شهروندی به بحث گذارده شده است. در این فصل به تبیین نظریه‌های؛ کلاسیک، مدرن و پسمدرن شهروندی پرداخته شده است. در مبحث نظریه‌های کلاسیک شهروندی به آراء اندیشمندان یونان باستان چون؛ افلاطون و ارسطو اشاره شده، در ادامه دیدگاه‌های نظریه‌پردازان مدرن شهروندی چون؛ توماس هابز، جان لاک، ژان ژاک روسو، تی.اچ مارشال، تالکوت پارسونز، تورنر، یورگن هابرماس مورد توجه

قرار گرفته است و در نهایت در تبیین نظریه‌های پسامدرن شهروندی، آرای اندیشمندانی چون؛ کیث فالكس، کیث نش، آریس ماریون یانگ و پتمان و لیستر، به بحث گذارده شده است.

فصل سوم به مبانی بنیادین تربیت شهروندی اختصاص یافته است. در این فصل به بررسی مفهوم تربیت شهروندی، تعریف تربیت شهروندی از دیدگاه اندیشمندان بین‌المللی و داخلی، ضرورت تربیت شهروندی، اهداف تربیت شهروندی، اشکال تربیت شهروندی، ابعاد تربیت شهروندی، رویکردهای تربیت شهروندی، جایگاه تربیت شهروندی در توسعه اجتماعی، پرداخته شده است.

فصل چهارم پیرامون آموزش و پرورش و تربیت شهروندی نگاشته شده است. در این فصل پس از پرداختن به آموزش و پرورش و رسالت‌های بنیادین آموزش و پرورش، نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروندی، جایگاه برنامه درسی پنهان در تربیت شهروندی مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه به آراء و دیدگاه‌های اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت پیرامون تربیت شهروندی، دیدگاه‌های اندیشمندان انتقادی تعلیم و تربیت پیرامون تربیت شهروندی و تحارب نظام‌های آموزشی در حوزه تربیت شهروندی، پرداخته شده است.

در پایان شایان ذکر است، نگارندگان بر این اعتقاد می‌باشند که اثر حاضر عاری از عیب و نقص نیست بنابراین پیشنهادات، انتقادات و نکات اصلاحی خوانندگان گرامی، سبب بهبود کیفیت اثر حاضر خواهد شد لذا امیدواریم ما را از پیشنهادات ارزشمند خود، محروم نسازید.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۷

فصل اول: شهروندی

مفهوم شهروند، شهروندی و ویژگیهای آن	۱۸
تعریف شهروندی از دیدگاه اندیشمندان و صاحب نظران	۳۰
اهمیت و جایگاه شهروندی	۳۷
گذری بر جایگاه شهروندی در دوران تاریخی ایران	۳۸
رویکردهای شهروندی	۴۰
انواع شهروندی	۴۳
مؤلفه های شهروندی	۴۵
ابعاد شهروندی	۴۸
ویژگیهای شهروند مطلوب	۵۱
مفاهیم شاخص مرتبط با مبحث شهروندی	۵۳
جامعه‌ی مدنی	۵۴
تربیت مدنی	۵۶
حقوق شهروندی	۵۸
فرهنگ شهروندی	۶۸
اخلاق شهروندی	۷۲
مشارکت شهروندی	۷۵

فصل دوم: نظریه‌های شهروندی

الف) نظریه کلاسیک شهروندی	۸۲
شهروندی در دولت- شهرهای یونان باستان	۸۲
دیدگاه‌های نظریه پردازان یونان باستان	۸۷
افلاطون	۸۷
ارسطو	۸۸
شهروندی در روم باستان	۹۲
ب) نظریه مدرن شهروندی	۹۴
دیدگاه‌های نظریه پردازان مدرن شهروندی	۹۹

توماس هابز.....	۹۹
جان لاک.....	۱۰۱
ژان ژاک روسو.....	۱۰۱
تالکوت پارسونز.....	۱۰۳
تی.اچ. مارشال.....	۱۰۴
ترنر.....	۱۰۶
یورگن هابرماس.....	۱۰۹
ج) نظریه پسامدرن شهروندی.....	۱۱۲
دیدگاه‌های نظریه‌پردازان پسامدرن شهروندی.....	۱۱۵
کیث فالكس.....	۱۱۶
آریس ماریون یانگ.....	۱۱۷
کیث نش.....	۱۱۹
پتمان و لیستر.....	۱۲۰

فصل سوم: تربیت شهروندی

مفهوم تربیت شهروندی.....	۱۲۲
تعریف تربیت شهروندی از دیدگاه اندیشمندان بین‌المللی.....	۱۲۴
تعریف تربیت شهروندی از دیدگاه اندیشمندان داخلی.....	۱۲۸
ضرورت تربیت شهروندی.....	۱۳۲
اهداف تربیت شهروندی.....	۱۳۶
اشکال تربیت شهروندی.....	۱۴۲
ابعاد تربیت شهروندی.....	۱۴۳
رویکردهای تربیت شهروندی.....	۱۴۶
الف) رویکرد تربیت شهروندی محافظه‌کار.....	۱۴۶
ب) رویکرد تربیت شهروندی پیشرفت‌گرا.....	۱۴۸
۱) تربیت شهروندی به عنوان منزلت قانونی.....	۱۵۰
۲) تربیت شهروندی به عنوان هویتی دموکراتیک.....	۱۵۰
۳) تربیت شهروندی به عنوان فعالیت عمومی.....	۱۵۱
۴) تربیت شهروندی به عنوان مشارکت دموکراتیک.....	۱۵۲
۵) تربیت شهروندان جهانی.....	۱۵۲
جایگاه تربیت شهروندی در توسعه‌ی اجتماعی.....	۱۵۳

فصل چهارم: آموزش و پرورش و تربیت شهروندی

آموزش و پرورش	۱۶۰
رسالت‌های بنیادین آموزش و پرورش	۱۶۲
۱- جامعه‌پذیری	۱۶۳
۲- نظارت اجتماعی	۱۶۴
۳- تحرک اجتماعی	۱۶۵
۴- گزینش و تخصص	۱۶۵
۵- تغییر و نوآوری	۱۶۶
۶- رشد و توسعه‌ی اقتصادی	۱۶۶
۷- پرورش سیاسی	۱۶۷
نفس نظام آموزش و پرورش در تربیت شهروندی	۱۶۸
جایگاه برنامه درسی پنهان در تربیت شهروندی	۱۷۲
دیدگاه‌های اندیشمندان تعلیم و تربیت پیرامون تربیت شهروندی	۱۷۶
افلاطون	۱۷۶
کانت	۱۷۷
دیویی	۱۷۸
دورکیم	۱۸۰
فارابی	۱۸۴
ابن خلدون	۱۸۷
دیدگاه‌های اندیشمندان انتقادی تعلیم و تربیت پیرامون تربیت شهروندی	۱۸۸
پائولو فریر	۱۸۸
ایوان ایلیچ	۱۹۴
هنری ژيرو	۱۹۷
تجارب نظام‌های آموزشی در تربیت شهروندی	۲۰۰
ژاپن	۲۰۰
الف) ویژگی‌های شهروند آرمانی ژاپنی به عنوان یک فرد	۲۰۱
ب) ویژگی‌های شهروند آرمانی ژاپنی به عنوان یک عضو خانواده	۲۰۱
د) ویژگی‌های شهروند آرمانی ژاپنی به عنوان یک تبعه‌ی ژاپن و یک فرد متعهد در جامعه جهانی	۲۰۲
۱. دوره اول (۱۹۵۵-۱۹۴۷)، تربیت تجربه محور	۲۰۲

۲. دوره دوم (۱۹۸۵-۱۹۵۵)، تربیت دانش محور ۲۰۲
۳. دوره سوم (۱۹۸۵ تاکنون)، تربیت توانایی محور ۲۰۳
- چین ۲۰۴
- کانادا ۲۰۵
- انگلستان ۲۰۶
- فهرست منابع ۲۰۹
- منابع فارسی ۲۰۹
- منابع انگلیسی ۲۳۰

فهرست جداول

صفحه	عنوان
140	جدول 3-1- اهداف تربیت شهروندی در سطح ملی و بینالمللی.....
145	جدول 3-2- ابعاد تربیت شهروندی.....

www.ketab.ir

فهرست نمودار

عنوان

صفحه

نمودار شماره 1-3- اهداف تربیت شهروندی.....	142
نمودار شماره 2-3- ابعاد تربیت شهروندی.....	144

www.ketab.ir